

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0826U002627

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 17-06-2026

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Марченко Олександр Ельбрусович

2. Oleksandr E. Marchenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 081

Назва наукової спеціальності: Право

Галузь / галузі знань: право

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: 48007 (081 Право)

Дата захисту: 03-07-2026

Спеціальність за освітою: Право

Місце роботи здобувача: Харківська обласна спеціальна гімназія-інтернат для сліпих дітей ім.В.Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 14084549

Місцезнаходження: Харків, Харківський р-н., , Україна

Форма власності:

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 13944

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 10.81.01

Тема дисертації:

1. Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним правопорушенням на ґрунті ненависті
2. Criminological characteristics and prevention of hate crimes

Реферат/анотація:

1. Дисертація присвячена комплексній кримінологічній характеристиці кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті та розробці рекомендацій і пропозицій щодо удосконалення заходів запобігання їх вчиненню. Визначено кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті як об'єкт кримінологічного аналізу. У вузькому значенні кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті запропоновано розуміти як передбачені законом про кримінальну відповідальність агресивно-насилені прояви дискримінації, обумовлені гостро емоційним, негативним, афілійованим групою приналежністю почуттям ворожості до представників певних соціальних груп, опозиційністю до них й нестерпністю співіснування з ними. У широкому значенні – як персоніфікованих та/або афілійованих чи змішаних (персоніфіковано-афілійованих) агресивних та/або аутоагресивних кримінальних практик дискримінації чи саморуйнації, детермінованих контрідентичністю, ресентиментом, страхом та/або комплексом вини. Удосконалено наукове розуміння кримінально-правових меж злочинності на ґрунті ненависті, до яких віднесено: 1) ординарні: п. 14 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 129, ст. ст. 161 КК України; 2) воєнно-контекстуальні: а)

міжнародні та військові з ознаками воєнних злочини на ґрунті ненависті (ст. ст. 437, 438, 442, 442-1, 433, 434 КК України); б) неміжнародні воєнно-контекстуальні злочини на ґрунті ненависті (ст. 436, 436-2, 435-1, 114-1, 114-2 КК України – в частині мотивованих ненавистю); кримінально протиправні екзофеномени злочинності на ґрунті ненависті – діяння, передбачені ст. ст. 178–180, 300 КК України. Розроблено сучасну інформаційну модель стану кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті, в якій поєднано характеристики кількісних і якісних показників їх поширення у період до та після початку повномасштабної агресії російської федерації, в результаті чого встановлено тенденцію до суттєвої інтенсифікації відтворення дискримінаційних кримінальних практик саме у період війни, набуття ними більш відкритого характеру, поєднання із політично тригерованими маркерами агресії. Надано характеристику динаміки відтворення воєнно-контекстуальних кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті: сукупний рівень злочинів агресії за 2015–2025 рр. склав 219 фактів, геноциду (ст. 442 КК України) – 54; найвищі показники цих злочинів припадають на 2022 р., в подальшому відбувається певне їх істотне статистичне зниження, що є необґрунтованим; у 2025 р. офіційно зареєстровано 5 злочинів проти людяності (ст. 442-1 КК України); встановлено, що рівень латентності злочинів проти людяності становить понад 80 %. Охарактеризовано кримінально-правову структуру ординарних кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті, в якій домінують ті, що передбачені ст. 161 КК України (71,3 %) та ст. 300 КК України (28,7 %); серед інших, статистично не суттєвих, категорій цих злочинів – поодинокі випадки кримінальних правопорушень, передбачених п. 14 ч. 2 ст. 115 та ч. 2 ст. 129 КК України. В ординарному сегменті злочинності на ґрунті ненависті переважають (94,4 %) ненасильницькі кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 161 КК України; частка насильницьких проявів складає 5,6 %; серед насильницьких (умисне заподіяння легких тілесних ушкоджень) – переважають дії, спрямовані проти членів релігійної організації «Свідки Єгови» (60 %), темношкірих (20 %) та представників ЛГБТ+ спільноти (20 %); у 16,7 % випадків кримінальне правопорушення, передбачене ст. 161 КК України, вчиняється у сукупності з іншими, політично мотивованими, а саме: 75 % – з ч. 1 ст. 436-2 КК України; 16,7 % – з ч. 1 ст. 109 КК України; 8,3 % – з ч. 1 ст. 436-1 КК України. Встановлено таке співвідношення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 161 КК України, за критерієм спрямованості посягань: релігійно тригеровані (37,5 %), ксенофобно тригеровані (33,3 %), політично тригеровані (27,8 %), ЛГБТ+ тригеровані (1,4 %). Сформовано кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 161 КК України: переважно громадяни України (96,6 %), чоловічої статі (77,6 %), середнього та старшого віку (40 років і більше – 78,8 %), з вищою або фаховою передвищою освітою (53 %), соціально маргіналізовані – на момент вчинення кримінального правопорушення не навчалися, не працювали або були безробітними (55,3 %). Здійснено кримінологічну типологію осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті, в результаті чого, за критеріями мотивації та способу суспільно небезпечного посягання виділено та охарактеризовано 6 основних типів (корисливий, ідейний, нігілістичний комбінований; насильницький, ненасильницький).

2. The dissertation is devoted to a comprehensive criminological characterization of hate crimes and the development of recommendations and proposals for improving measures to prevent their commission. Hate crimes are defined as an object of criminological analysis. In a narrow sense, hate crimes are proposed to be understood as aggressive and violent manifestations of discrimination stipulated by the law on criminal liability, caused by an acutely emotional, negative, group-affiliated feeling of hostility towards representatives of certain social groups, opposition to them and intolerance of coexistence with them. In a broad sense, as personified and/or affiliated or mixed (personified-affiliated) aggressive and/or auto-aggressive criminal practices of discrimination or self-destruction, determined by counter-identity, resentment, fear and/or guilt complex. The scientific understanding of the criminal-legal boundaries of hate crimes has been improved, which include: 1) ordinary: clause 14, part 2, article 115, part 2, article 121, part 2, p. 122, part 2, article 126, part 2, article 127, part 2, article 129, article 161 of the Criminal Code of Ukraine; 2) military-contextual: a) international and military with signs of war crimes based on hate (articles 437, 438, 442, 442-1, 433, 434 of the Criminal Code of Ukraine); b) non-international war-contextual hate crimes (Articles 436, 436-2, 435-1, 114-1, 114-2 of the Criminal Code of Ukraine – in the part motivated by hatred); criminally unlawful exophenomena of hate crime – acts provided for in Articles

178–180, 300 of the Criminal Code of Ukraine. A modern information model of the state of hate crimes has been developed, which combines the characteristics of quantitative and qualitative indicators of their distribution in the period before and after the start of the full-scale aggression of the Russian Federation, as a result of which a tendency towards a significant intensification of the reproduction of discriminatory criminal practices was established precisely during the war, their acquisition of a more open nature, and their combination with politically triggered markers of aggression. A description of the dynamics of the reproduction of war-contextual hate crimes has been provided: the total level of aggression crimes for 2015–2025 amounted to 219 facts, genocide (Article 442 of the Criminal Code of Ukraine) – 54; the highest indicators of these crimes fall on 2022, and subsequently there is a certain significant statistical decrease in them, which is unjustified; in 2025, 5 crimes against humanity were officially registered (Article 442-1 of the Criminal Code of Ukraine); it was established that the latency level of crimes against humanity is over 80%. The criminal-legal structure of ordinary hate crimes is characterized, in which those provided for in Article 161 of the Criminal Code of Ukraine (71.3%) and Article 300 of the Criminal Code of Ukraine (28.7%) dominate; among other, statistically insignificant, categories of these crimes, there are isolated cases of criminal offenses provided for in Clause 14, Part 2, Article 115 and Part 2, Article 129 of the Criminal Code of Ukraine. In the ordinary segment of hate crimes, non-violent criminal offenses provided for in Part 1, Article 161 of the Criminal Code of Ukraine predominate (94.4%); the share of violent manifestations is 5.6%; among violent (intentional infliction of minor bodily harm) – actions directed against members of the religious organization «Jehovah's Witnesses» (60%), black people (20%) and representatives of the LGBT+ community (20%) prevail; in 16.7% of cases, the criminal offense provided for in Article 161 of the Criminal Code of Ukraine is committed in conjunction with other politically motivated ones, namely: 75% – under Part 1 of Article 436-2 of the Criminal Code of Ukraine; 16.7% – under Part 1 of Article 109 of the Criminal Code of Ukraine; 8.3% – under Part 1 of Article 436-1 of the Criminal Code of Ukraine. The following ratio of criminal offenses provided for in Article 161 of the Criminal Code of Ukraine has been established by the criterion of the direction of the attacks: religiously triggered (37.5%), xenophobically triggered (33.3%), politically triggered (27.8%), LGBT+ triggered (1.4%). A criminological portrait of a person who commits a criminal offense under Article 161 of the Criminal Code of Ukraine has been formed: mostly citizens of Ukraine (96.6%), male (77.6%), middle-aged and older (40 years and older – 78.8%), with higher or professional pre-higher education (53%), socially marginalized – at the time of committing the criminal offense, they were not studying, did not work or were unemployed (55.3%). A criminological typology of persons committing hate crimes was carried out, as a result of which, according to the criteria of motivation and method of socially dangerous offense, 6 main types (selfish, ideological, nihilistic combined; violent, non-violent).

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- Марченко О. Е. Кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті: поняття та кримінологічна феноменологія. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2024. № 1 (31). С. 167-189.
- Бараш Є. Ю., Марченко О. Е. Проблеми адаптації вітчизняного кримінального законодавства до Acquis ЄС щодо криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2024. № 2 (32). С. 20-36.

- Марченко О. Е. Кримінологічний аналіз стану кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті: кількісні показники. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2025. № 1 (34). С. 168-181.
- Марченко О. Е. Перспективи удосконалення системи протидії злочинності на ґрунті ненависті: шлях виконання вимог євроінтеграційної Дорожньої карти з питань верховенства права. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2025. № 3 (36). С. 174-187.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Орлов Юрій Володимирович
2. Yurii V. Orlov

Кваліфікація: д. ю. н., професор, 12.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-1981-0794

Додаткова інформація: <https://orcid.org/0000-0003-1981-0794>

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шинкарьов Юрій Вікторович
2. Yurii V. Shynkarov

Кваліфікація: к.ю.н., доц., 12.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-1173-7975

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=qcdHEG8AAAAJ&hl=uk>
orcid.org/0000-0003-1173-7975

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний економічний університет імені
Семена Кузнеця

Код за ЄДРПОУ: 02071211

Місцезнаходження: проспект Науки, Харків, Харківський р-н., 61166, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Сокурєнко Віталій Валерійович

2. Vitalii V. Sokurenko

Кваліфікація: д.ю.н., доц., 12.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6879-7376

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Одеський державний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571570

Місцезнаходження: вул. Успенська, Одеса, 65014, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Луценко Ірина Геннадіївна

2. Iryna H. Lutsenko

Кваліфікація: к. ю. н., доц., 12.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-4610-8549

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шевчук Тетяна Анатоліївна

2. Tetyana A. Shevchuk

Кваліфікація: к. ю. н., доц., 12.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-0162-7011

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Ященко Андрій Миколайович

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Ященко Андрій Миколайович

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Невядовський Владислав Олегович

Реєстратор

Юрченко Тетяна Анатоліївна

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна